

Credința mea este vie!

Ortodoxia pe înțelesul evanghelicilor

LAWRENCE R. FARLEY

Traducere din limba engleză de
DRAGOȘ DÂSCĂ

Colecția *Apologetica*

Seria *Studii*

10

DOXOLOGIA
Iași, 2024

*În amintirea părintelui Bill Hewton,
minunat bărbat vrednic de Dumnezeu și dedicat Evangheliei.*

Cuprins

Prefață: De ce am scris această carte	9
Introducere: Cine sunt evanghelicii?	13
I. Rolul Scripturii	23
II. Mântuirea	31
III. Fecioara Maria	39
IV. Sfinții	49
V. Rugăciunea pentru cei adormiți	55
VI. Rolul clerului parohial	59
VII. Liturghia apostolilor: continuitate și credincioșie	65
VIII. Semnificația Euharistiei	73
IX. Împărtășirea	83
X. Icoanele lui Hristos și ale sfinților	87
XI. Botezul pruncilor	93
XII. Veșmintele liturgice	99
Concluzii: Convertirea: revoluția lăuntrică	105
Anexa 1: Învățătura despre siguranța veșnică	109
Anexa 2: Instrumentele muzicale și cultul ortodox	113
Despre autor	117

Prefață

DE CE AM SCRIS ACEASTĂ CARTE

Această carte nu a fost scrisă ca un atac la adresa evanghelicilor, ci reprezintă o încercare de a explica neevanghelicilor (cum ar fi ortodocșii răsăriteni) ce este Evangheliismul. De asemenea, încerc să ofer un răspuns ortodox la criticile evanghelicilor la adresa învățăturilor Bisericii Ortodoxe. Prin urmare, doresc ca lucrarea de față să fie o conversație echilibrată, clară și irenică între ortodocși și evangheliici.

Ambele confesiuni își apără vehement convingerile, ceea ce duce adesea la conversații neroditoare între creștinii din cele două culte în care niciunul nu îl înțelege cu adevărat pe celălalt. Deoarece ambele grupuri sunt formate din creștini conservatori și, prin urmare, ambele folosesc limbajul Scripturii (de exemplu, termenul „născut din nou”), fiecare își poate închipui că se referă la același lucru când, de fapt, vorbesc despre chestiuni foarte diferite. Rar se întâmplă ca cineva să înceapă o conversație prin definirea termenilor, cu atât mai puțin să dorească să descopere ce semnificație are pentru contraopinent cuvintele pe care și el le folosește.

În această privință, ar fi de folos să dăm un exemplu. Când un creștin evanghelic îl întreabă pe un ortodox: „Ești mântuit?”, evanghelicul de fapt vrea să știe dacă fratele a avut o experiență mântuitoare a lui Hristos și și-a dedicat viața slujirii Domnului. Creștinul ortodox, pe de altă parte, interpretează întrebarea ca însemnând: „A ajuns cursul vieții tale la sfârșit și ai dobândit îndumnezeirea, *theosis*-ul, scopul cel mai mare?” și, desigur, va răspunde: „Nu, nu încă”. Aici nu este vorba într-atât de un

dezacord, cât de o simplă neînțelegere – o neînțelegere care ar putea fi lămurită de o scurtă explicație a termenilor și a jargonului.

Întâlnim aceeași situație și când vine vorba despre evlavia față de Fecioara Maria. Când creștinul evanghelic îl întreabă pe cel ortodox: „Voi vă închinați Mariei?”, el vrea să spună: „Aveți față de ea aceeași evlavie și îi arătați aceeași adorație ca lui Dumnezeu Însuși?”. Creștinul ortodox, care Îi acordă numai lui Dumnezeu o astfel de adorare (numită în mod tradițional *latreia*, pentru a o deosebi de simpla *doulie* sau cinstire), crede că evanghelicul îl întreabă dacă o iubește, o cinstește și are evlavie față de Fecioara Maria. Astfel, ortodoxul răspunde: „Da, desigur, mă închin Mariei”. Încă o dată, o definiție simplă a termenilor ar ajuta la evitarea neînțelegerilor fundamentale.

Unul dintre scopurile cărții este explicarea Evangheliismului (pentru cei care nu sunt familiarizați cu acesta) și al răspunsului ortodox la criticile sale (uneori nepoliticoase).

În America de Nord, convertirile de la Ortodoxie la Evangheliism și de la Evangheliism la Ortodoxie sunt frecvente. Din cea dintâi categorie fac parte ortodocșii doar cu numele (provenind, de obicei, din comunități etnice, cum ar fi grecii sau rușii) care nu au avut o experiență reală a credinței în Hristos în copilărie. Când se întâlnesc față în față cu Hristos în bisericile evanghelice, în mod firesc ei se convertesc și devin evanghelici. Apoi denunță adesea Ortodoxia ca fiind necreștină și fac afirmații precum: „Odinioară eram ortodox, dar acum sunt creștin”.

Astfel de oameni, precum și cei născuți în cultele evanghelice, tind în mod natural să echivaleze credința mântuitoare în Hristos cu Evangheliismul. Prin urmare, ei privesc cu suspiciune toate grupurile neevanghelice, în special pe cele la fel de străine de etosul și practica lor precum Ortodoxia. (Ei au adesea dificultăți să deosebească Ortodoxia de Romano-Catholicism, mai ales având în vedere că practici străine denominațiilor evanghelice, precum sacramentalismul și devotamentul marian se găsesc în ambele. În aceste cazuri, Ortodoxia devine beneficiarul îndoielnic al părtinirii anti-catolice a protestantismului.)

Prin urmare, această carte dorește totodată să explice evanghelicilor ce este Ortodoxia. După cum vom vedea, Evangheliismul

cuprinde numeroase denominații și mulți oameni cu educație diferită. Din el fac parte numeroși erudiți și cercetători evanghelici (inclusiv cei care preferă să fie numiți mai degrabă „reformați” decât „evanghelici”) și, ca toți oamenii de știință, au perspective care tind să lărgească hotarele conceptuale ale lumii evanghelice și fac generalizarea și mai dificilă decât este deja. Din păcate, având în vedere complexitatea și amploarea sarcinii, dialogul cu acești învățați depășește scopurile acestui volum. Cartea are un scop mai modest și mai precis: să răspundă evanghelicilor care vizitează adesea umila mea parohie ortodoxă și care se întreabă, de vreme ce nu facem chemări la altar, dacă suntem cu adevărat născuți din nou, dacă icoanele sunt de fapt idoli, de ce ei nu pot primi Împărăția și dacă o adorăm pe Maria. Cu alte cuvinte, încerc să le răspund evanghelicilor din „casele de rugăciune”, nu celor din amfiteatrele universităților.

Se înțelege că împotrivirea emoțională la răspunsul ortodox va fi considerabilă și probabil instinctuală. Pentru evanghelici poate fi dificil să depășească teama că a părăsi cultul evanghelic înseamnă a părăsi credința reală și mântuitoare în Hristos. Dar frica poate crea în minte o lentilă încețoșată prin care privești realitatea. Speranța și rugăciunea autorului este ca surorile și frații săi evanghelici să reușească să înțeleagă că, în pofida a ceea ce au fost învățați de alții să creadă, Ortodoxia nu este o amenințare la adresa credinței mântuitoare, ci că atât ortodocșii, cât și evanghelicii sunt uniți într-o iubire mântuitoare pentru Domnul Dumnezeu și Mântuitorul tuturor.

Capitolul al IV-lea „În cer va fi mai multă bucurie”*

SFINȚII

Creștinii din cultul evanghelic nu consideră necesară mijlocirea Mariei și sunt de părere că este un păcat să te rogi ei, iar același lucru este valabil și pentru sfinți. Unii evanghelicii vorbesc despre Sfântul Pavel în loc de Pavel pur și simplu, dar persistă reticența de a atribui mai multă sfințenie unui creștin decât altuia, iar ideea că unii creștini ar putea fi mai aproape de Dumnezeu în Împărăție decât alții și, prin urmare, ar putea avea o putere mai mare de mijlocire le rămâne străină. Din punctul lor de vedere, creștinii nu au nevoie și nu se pot folosi de mijlocirea celor trecuți la Domnul, așa cum nu au niciun folos din mijlocirea Maicii Domnului, de vreme ce mântuirea constă în a fi iertat în momentul convertirii, iar rugăciunile sfinților nu fac parte din această ecuație.

Într-adevăr, discuția despre sfinți nu este un subiect confortabil pentru teologia evanghelică. Evanghelicii cred (în mod corect) că toți creștinii adevărați sunt sfinți (vezi I Cor. 1, 2; Ef. 1, 1), astfel încât crearea unei categorii separate de „sfinți cu S majusculă” este considerată nebiblică și problematică, mai ales atunci când acești sfinți sunt beneficiarii unei devoțiuni speciale din partea credincioșilor. O astfel de devoțiune, la fel ca cea față de Fecioara Maria, este adesea considerată un import al păgânismului în Biserică – zeii și zeițele adorate cândva de

* Lc. 15, 7. Varianta Cornilescu: „este mai multă bucurie în cer”, *Noul Testament EDCR*, 93. [n.tr.]

păgâni sunt acum adorate de creștini ca sfinți. Rugăciunea adresată lor și devoțiunea față de icoanele care îi reprezintă sunt, prin urmare, strict interzise.¹ Pereții bisericilor evanghelice nu sunt împodobiți cu icoane.

Însă practica de a arăta cinstire sfinților și de a le cere mijlocirea a început aproape imediat în Biserica primară: a fost întotdeauna o parte a atitudinii Bisericii față de martirii săi. După ce Policarp, vârstnicul episcop al Smirnei, a fost martirizat în anul 155, martorii oculari au scris o relatare a evenimentului. Citim într-un fragment: „Astfel, am reușit și noi, în cele din urmă, să luăm oasele sale mai prețioase decât cele mai prețioase pietre și mai încercate decât aurul, pe care apoi le-am pus într-un loc convenit lor. Fie ca aici, dacă va fi posibil, să dea Domnul să ne adunăm în bucurie și veselie și să sărbătorim ziua de naștere a muceniei sale, atât în amintirea celor care s-au luptat înaintea noastră, cât și pentru instruirea și pregătirea celor care intenționează să o facă în viitor” (*Martiriul lui Policarp*, capitolul 19)*.

Vedem din această relatare că moaștele sau rămășițele sfântului mucenic erau prețuite și păstrate pentru închinare. Observăm, de asemenea, un cult imediat al martirului, în care Biserica se aduna la locul de înmormântare al acestuia pentru a săvârși Euharistia și a citi povestea muceniei său, atât pentru a-l cinsti pe martir, cât și „pentru instruirea și pregătirea” celor care aveau să fie martirizați în viitorul imediat. Era de la sine înțeles că rugăciunile adresate sfântului ucis pentru credință sunt ascultate și că moaștele sale sunt un izvor de binecuvântare și putere duhovnicească.

Să reținem și anul când s-au petrecut cele de mai sus: 155 d.Hr. Cultul cinstirii martirilor a început, așadar, de îndată ce Biserica a luat ființă, născând astfel de credincioși – cu alte cuvinte, cu

¹ Bisericile protestante care păstrează „zilele sfinților” (de exemplu, Biserica Anglicană) îi consideră pe sfinți simple modele pentru creștini, dar nu se roagă lor.

* *Mucenicia Sfântului Policarp, Episcopul Smirnei*, trad. Dragoș Dâscă, în *Sfântul Policarp, Episcopul Smirnei. Portret aghiografic și patristic* (Iași: Editura Doxologia, 2011), 37. [n.tr.]

mult înainte ca cineva să se fi gândit să importe cultul zeilor păgâni în Biserică. Venerarea sfinților (începând cu martirii) a izvorât în mod firesc din convingerea teologică a Bisericii că creștinii care sunt acum în ceruri nu sunt separați de cei care se află încă pe pământ și că se roagă pentru ei.

Știm că practica de a cere rugăciunile martirilor și ale sfinților s-a născut devreme în Biserică, dar să vedem cum și de ce a apărut. Trebuie să citim cu atenție textele redactate în mediul iudaic din secolele anterioare lui Hristos, pentru a discerne din ele ipotezele de bază pe care creștinii le-au moștenit din iudaism. Vom observa că evreii din acea vreme credeau că cei din ceruri știau ce se întâmplă pe pământ și se rugau pentru ei.

De exemplu, citim la II Macabei 15, 12² că Onias, marele preot martirizat, „cu mâinile întinse se ruga pentru toată adunarea evreilor” (RSV). Mai mult, vedem că i s-a alăturat în mijlocire „un bărbat cu căruntețe și cu slavă minunată și preacuvioasă mărire era împrejurul lui”. Onias a dezvăluit, în timp ce era plin de har, că „acesta este iubitorul de frați, prorocul lui Dumnezeu Ieremia, care mult se roagă pentru popor și pentru sfânta cetate” (v. 13-14).

Aceeași convingere că cei din ceruri se roagă pentru cei de pe pământ poate fi observată și în Cartea lui Enoh, o lucrare compozită care datează din secolul I.³ Astfel, la Enoh 9, 3 citim: „Către voi, sfinții cerului, sufletele oamenilor se îndreaptă, zicând: «Duceți pricina noastră înaintea Celui Preaînalt!»”. Mai jos, la Enoh 39, 5, regăsim aceeași idee, că cei din ceruri se rugau pentru cei de pe pământ: „Ochii mei au văzut locuințele [celor sfinți] cu sfinții Săi îngeri și ei implorau, mijloceau și se rugau pentru fiii oamenilor”. La Enoh 99, 3, celor neprihăniți de pe pământ li se spune: „Să aduceți rugăciuni în amintire și să le puneți ca mărturie înaintea îngerilor, ca ei să poată pună păcatul nelegiuitorilor ca pomenire

² Cele trei Cărți ale Macabeilor, care consemnează evenimente petrecute în secolul al II-lea î.Hr., sunt incluse în Biblia ortodoxă. Protestanții le consideră „apocrife”.

³ Cartea lui Enoh nu este inclusă în canonul ortodox, dar se consideră că citirea ei este folositoare.

înaintea Celui Preaînalt”. La Enoh 104, 1 citim că „în ceruri, îngerii te pomenesc pentru totdeauna înaintea slavei Celui Preaînalt”. Aceste texte arată că cel puțin unii evrei din primul secol credeau că îngerii din ceruri se rugau pentru cei de pe pământ și duceau rugăciunile lor înaintea lui Dumnezeu. Cei din ceruri – Onias, Ieremia și îngerii – erau implicați în ceea ce se întâmpla pe pământ.

Această învățătură se află în mod clar la temelia cuvintelor Domnului nostru, Care spune că în ceruri este mai multă bucurie pentru pocăința unui singur păcătos de pe pământ decât pentru mulți care nu au nevoie să se pocăiască (Lc. 15, 7), căci cum ar putea cei din ceruri să știe de pocăința păcătosului, dacă nu ar putea să vadă ce se întâmplă pe pământ? Aceeași ipoteză o regăsim la Evrei 12, 1, unde Pavel folosește imaginea cursei de atletism pentru a descrie lupta creștinilor. Noi, cei de pe pământ, alergăm în cursa credinței, încurajați de un „nor mare de martori”^{*} care ne privesc din tribunele cerești.

Însă avem și Cartea Apocalipsei. Ea nu oferă o descriere exactă a ce se întâmplă în ceruri, ca și cum unui jurnalist i s-ar permite să se plimbe prin culisele din spatele cortinei, dar dezvăluie învățăturile Bisericii din acea vreme cu privire la starea celor din cer. De aici aflăm că îngerii duc rugăciunile celor de pe pământ la Dumnezeu (Apoc. 8, 3-4) – exact așa cum am citit și în Cartea lui Enoh. În ceea ce privește creștinii adormiți, aflăm că ei se află acum cu Hristos și sunt alinați și binecuvântați de El pentru luptele lor de pe pământ (7, 13s). Aflăm, de asemenea, că ei cunosc ceea ce se întâmplă pe pământ: la 6, 9-11 sufletele celor mântuiți imploră ca judecata să se reverse asupra asupritorilor lor, iar la 16, 4-7 se bucură după ce judecata a fost împlinită. De aici reiese clar că sufletele celor trecuți la Domnul și care se află în ceruri știu ce se întâmplă pe pământ.

Din această lectură atentă a textelor din epoca respectivă, putem concluziona că din credința Bisericii primului secol făcea parte învățătura conform căreia cei din ceruri – sfinții

^{*} *Noul Testament*. EDCR, 271. Biblia sinodală ne oferă o traducere neinspirată, „[nor de] mărturii”, pentru originalul [véφος] μαρτύρων. [n.tr.]

adormiți, precum și îngerii – mijlocesc pentru oamenii de pe pământ.

Această unitate intimă a sfinților din ceruri cu sfinții aflați încă pe pământ și-a găsit o putere sporită prin Învierea lui Hristos, căci prin Învierea Sa El a desființat moartea (II Tim. 1, 10). Acest eveniment nu înseamnă doar că moartea nu ne poate despărți de Hristos, ci și că moartea nu-i mai poate despărți pe creștini unii de alții. Dacă cei vii și cei plecați sunt uniți cu Hristos, în virtutea acestei uniri ei sunt, de asemenea, uniți unul cu celălalt. Căci dacă pe pământ toți creștinii sunt uniți într-o legătură de rugăciune și mijlocire reciprocă (Ef. 6, 18), oare nu cu atât mai mult frații noștri plecați se vor ruga pentru noi, de vreme ce vor fi și mai aproape de Hristos în ceruri? Mântuirea constă în a te împărtăși din slava lui Hristos și a deveni prin har ceea ce El este după fire (Rom. 8, 29). Aceasta înseamnă că noi suntem părtași nu numai la calitatea Sa de Fiu, ci și la slava Sa cerească, fiind preschimbați continuu dintr-o treaptă de slavă în alta (II Cor. 3, 18). Dacă ne împărtășim din slava Lui în această viață, oare nu cu atât mai mult în cea viitoare, când oamenii neprihăniți vor fi desăvârșiți (Evr. 12, 23)? Mântuirea implică îndumnezeirea (*theosis*), deoarece devenim părtași la însăși slava lui Hristos și suntem „proslăviți împreună cu El” (Rom. 8, 17).⁴

Pe scurt, Noul Testament ne prezintă motivele invocării sfinților, mărturisind unirea cerului cu pământul și învățând că creștinii vor fi părtași la slava cerească a lui Hristos în viața viitoare. Ținând cont de specificul acestei învățături teologice, era firesc și inevitabil ca creștinii să ceară rugăciunile sfinților și ale martirilor. Această teologie și practică continuă și astăzi în Biserica Ortodoxă. Ortodocșii se închină sfinților, cerându-le rugăciunile, cinstindu-le icoanele și prețuindu-le moaștele. Deoarece ei sunt frații și surorile noastre în credință care se află în prezența lui Hristos și se împărtășesc din slava Sa, creștinii ortodocși își pun nădejdea în rugăciunile sfinților, știind că aceste rugăciuni ajută și ele la revărsarea harului mântuitor al lui Hristos.

⁴ Termenul grec nu este *doxazo*, ci *syndoxazo*. Cuvântul nu indică o slăvire ca cea a lui Hristos, ci o participare la însăși slăvirea lui Hristos.